

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

CHRYSTOLOGIA ŚW. CYRYLA ALEKSANDRYJSKIEGO ORAZ JEJ RECEPCJA W MYŚLI TEOLOGICZNEJ XX WIEKU

Spory chrystologiczne V wieku posiadały istotne znaczenie w procesie formułowania się prawidłowej wykładni nauki wiary. Ostateczne postanowienia przyjęte przez uczestników soborów powszechnych posiadają do dnia dzisiejszego charakter autorytatywny i niezmienny. Szczególną rolę w historii kształtowania się sformułowań dogmatycznych dotyczących tajemnicy wcielenia odwiecznego Logosu zajmuje św. Cyryl, który jest jednym z najwybitniejszych przedstawicieli intelektualnego środowiska szkoły aleksandryjskiej. Jego bogata spuścizna teologiczna jest przedmiotem niniejszej dysertacji.

Głównym celem rozprawy doktorskiej jest twórcza oraz systematyczna analiza chrystologii św. Cyryla Aleksandryjskiego oraz jej recepcja w kontekście poglądów wybranych teologów XX wieku. Podstawowy problem badawczy zawiera się w szeregu pytań, które wynikają z założonego celu pracy: Czy słynna formuła „μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη” należycie ukazuje jedność osobową dwóch natur w Chrystusie? Jaka jest istota znaczenia tytułu Θεοτόκος w kontekście kontrowersji nestoriańskiej, jak również wzajemna zależność sformułowań ἑνωσις καθ' ὑπόστασιν oraz ἑνωσις φυσική, a także wyrażen̄ ἐκ δύο φύσεων oraz ἐν δύο φύσεσιν? Czy idea antropologicznego paradygmatu oraz schemat Λόγος-σάρξ należycie ukazują duofizyczny charakter chrystologii hierarchy egipskiego? Cel główny niniejszej rozprawy został zrealizowany poprzez odpowiedzi na postawione pytania, które jednocześnie wyznaczyły przebieg badań, dotyczących analizy wykładu wiary św. Cyryla.

Asumptem do wyboru tematu dysertacji jest fakt, że koncepcja chrystologiczna arcybiskupa Aleksandrii na przestrzeni wieków była różnorodnie interpretowana, co przyczyniło się do powstania licznych kontrowersji, sporów, a nawet podziałów. Również we współczesnym dyskursie teologicznym istnieją odmienne sposoby recepcji nauczania egipskiego hierarchy. Pomimo, że myśl chrystologiczna św. Cyryla odegrała znaczącą rolę w historii Kościoła, w polskojęzycznej literaturze patrystycznej nie podjęto systematycznej oraz kompleksowej analizy spuścizny literackiej arcybiskupa Aleksandrii. Zaistniała sytuacja stała się impulsem oraz bodźcem do rozpoczęcia szczegółowych badań naukowych, jak również uzasadnia aktualność i istotność wybranego zagadnienia.

Główną hipotezą pracy doktorskiej jest następujące założenie: jeżeli interpretacja chrystologii św. Cyryla będzie obejmowała kontekst historyczny formułowania się specyficznej terminologii teologicznej V wieku, to zapewne będzie ona zgodna ze stwierdzeniem, że arcybiskup Aleksandrii głosił dualizm natur w Chrystusie wraz z Jego jednością hipostatyczną. Zakres tematyczny dysertacji obejmuje najważniejsze elementy nauczania chrystologicznego hierarchy egipskiego w kontekście kontrowersji nestoriańskiej wraz z ich recepcją współczesną. Przedmiotem badania jest twórczość literacka arcybiskupa Aleksandrii oraz pisma pisarzy wczesnochrześcijańskich i Ojców Kościoła, a także dzieła wybranych przedstawicieli myśli teologicznej XX wieku. Zastosowana metodologia pracy naukowej oraz analiza kontekstualna czyni możliwym dokonanie szeregu kreatywnych spostrzeżeń oraz wysnucie twórczych wniosków.

Struktura dysertacji jest konsekwencją przyjęcia konkretnych metod rozwiązania problemu badawczego. Składa się ona z trzech zasadniczych rozdziałów. Rozdział pierwszy ukazuje kontekst historyczny działalności oraz twórczości teologicznej św. Cyryla. Biografia arcybiskupa Aleksandrii została podzielona na dwie główne części, czyli wczesny okres życia przed kontrowersją nestoriańską oraz działalność od sporu z Nestoriuszem. W dalszej kolejności omówiono twórczość egipskiego hierarchy w sposób systematyczny ze względu na treść oraz formę w trzech zasadniczych kategoriach: teksty egzegetyczne, dzieła dogmatyczno-polemiczne, pisma homiletyczne wraz z listami. Przedstawiono również historię publikacji dzieł św. Cyryla, a także ich krótką charakterystykę.

Rozdział drugi rozprawy doktorskiej koncentruje się na istocie badań, czyli na najważniejszych elementach chrystologii arcybiskupa Aleksandrii. Ukazanie genezy słynnego ekscerptu „μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη”, jak również poszczególnych jego interpretacji przez wybranych Ojców Kościoła i pisarzy kościelnych umożliwiło zrealizowanie jednego z zamierzonych celów dysertacji. W pracy przedstawiono także początki stosowania tytułu Θεοτόκος oraz jego relacje z terminem Χριστοτόκος w kontekście kontrowersji nestoriańskiej. Omówiono kardynalne zagadnienie dotyczące jedności osobowej dwóch natur w Chrystusie, poprzez analizę sformułowań ἑνωσις καθ’ ὑπόστασιν oraz ἑνωσις φυσική, jak również wyrażenia ἐκ δύο φύσεων. Dokonano również kompleksowego opisu paradygmatu antropologicznego oraz schematu Λόγος—σάρξ.

Rozdział trzeci dysertacji jest poświęcony recepcji chrystologii św. Cyryla Aleksandryjskiego w kontekście myśli teologicznej XX wieku. Sumienna realizacja sprecyzowanego celu badawczego związana była z niezbędnym i nieodzownym

wykorzystaniem literatury obcojęzycznej. Umożliwiło to kompleksową oraz wielopłaszczyznową eksplikację najistotniejszych zagadnień chrystologicznych. Na podstawie monografii oraz publikacji naukowych teologów amerykańskich, francuskich, greckich, rosyjskich, niemieckich oraz szwedzkich dokonano szczegółowej prezentacji oraz charakterystyki poszczególnych interpretacji nauczania arcybiskupa Aleksandrii. Gruntowne zapoznanie się ze współczesnym stanem badań dotyczących omawianego zagadnienia doprowadziło do rozwiązania problemu naukowego. Wynikiem analizy tezy dotyczącej niezmienności koncepcji chrystologicznej hierarchy egipskiego jest wniosek, że jego nauczanie pod wpływem sporów nestoriańskich nie uległo zmianie, lecz pewnemu rozwojowi i arbitralności. W dalszej kolejności ukazano chrystologię św. Cyryla w kontekście syntezy neopatrystycznej, stanowiącej paradygmat teologii prawosławnej XX wieku. Dokonano charakterystyki ekonomii zbawienia Logosu wcielonego, soteriologicznego aspektu kenozy Chrystusa oraz specyfiki chrystologicznej terminologii. W końcowej części rozdziału przedstawiono recepcję ekscerptu $\mu\acute{\iota}\alpha \phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma \tau\omicron\upsilon \Theta\epsilon\omicron\upsilon \Lambda\acute{o}\gamma\omicron\upsilon \sigma\epsilon\sigma\alpha\rho\kappa\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$ oraz wyrażenia $\acute{\epsilon}\nu\omega\sigma\iota\varsigma \kappa\alpha\theta' \acute{\upsilon}\pi\acute{o}\sigma\tau\alpha\sigma\iota\nu$. Ukazano również kontekst soteriologiczny jedności dwóch natur Bogoczłowieka.

Kontekstualne omówienie poszczególnych zagadnień pozwoliło dokonać szeregu twórczych wniosków dotyczących tematu rozprawy. Św. Cyryl głosił realną, osobową, ontologiczną jedność Chrystusa, w którym zjednoczyły się hipostatycznie dwie pełne, prawdziwe natury, czyli naukę zgodną z późniejszym Chalcedońskim wyznaniem wiary. Myśl teologiczna arcybiskupa Aleksandrii wyróżniała się jasnością, natomiast powstające na przestrzeni wieków nieporozumienia związane ze stosowanym przez niego specyficznym aparatem terminologicznym, spowodowane były nieodpowiednią interpretacją jego koncepcji chrystologicznej.

Zakończenie dysertacji stanowi résumé uwzględniające główne wnioski, sprecyzowane we wcześniejszych częściach rozprawy, zawierające wnikliwe podsumowanie przeprowadzonych badań, wraz ze sformułowaniem konkluzji. Reasumpeja tych wyników może stać się inspiracją dla innych naukowców do dalszych jeszcze bardziej szczegółowych prac badawczych.

Andrzej Charyto

SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION

CHRISTOLOGY OF ST. CYRIL OF ALEXANDRIA AND ITS RECEPTION IN THE THEOLOGICAL THOUGHT OF THE TWENTIETH CENTURY

Christological disputes which took place in the fifth century played a significant role in the process of formulating the right interpretation of the teaching of faith. Final resolutions, accepted by the participants of the ecumenical councils, are until this day of authoritative and unchangeable character. A particular role in the history of developing the dogmatic formulations, concerning the mystery of the incarnation of the eternal Logos, plays St. Cyril, who is one of the most eminent representatives of the intellectual milieu of the school of Alexandria. His rich theological heritage is the subject of this dissertation.

The main goal of the doctoral thesis is to analyze in a creative and systematic way the christology of St. Cyril of Alexandria and its reception in the context of the views of selected theologians of the twentieth century. The fundamental problem of the research is contained in a number of questions that arise from the established purpose of the work: Does the famous formula "μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη" show appropriately the personal unity of the two natures in Christ? What is the essential meaning of the title Θεοτόκος in the context of the Nestorian controversy, as well as the interdependence of the formulation: ἕνωσις καθ' ὑπόστασιν and ἕνωσις φυσική, and expressions: ἐκ δύο φύσεων and ἐν δύο φύσεσιν? Does the idea of the anthropological paradigm and the scheme Λόγος-σάρξ reveal properly the duo-physical character of the Egyptian hierarchy Christology? The main purpose of this dissertation is accomplished by answering the questions asked at the beginning. At the same time these answers determined the course of the research concerning the analysis of the discourse of the St. Cyril's faith.

The reason for choosing the subject of the dissertation is the fact that the Christological conception of the archbishop of Alexandria has been interpreted in various ways over the centuries. It has contributed to the emergence of numerous controversies, disputes and even divisions. Equally, in the contemporary theological discourse there are also different approaches to the reception of the teaching the Egyptian hierarch. Although St. Cyril's Christological thought played a significant role in the history of the Church, in Polish-language patristic literature a systematic and comprehensive analysis of archbishop of Alexandria literary legacy has not so far been undertaken. This situation has become

an impulse and a stimulus to start a detailed scientific research. It also justifies the validity and relevance of the chosen issue.

The principal hypothesis of the doctoral thesis is the following assumption: if the interpretation of Christology of St. Cyril will cover the historical context of formulating the specific theological terminology of the fifth century, it will probably be consistent with the statement that the archbishop of Alexandria preached the duality of nature in Christ along with His hypostatic unity. The thematic scope of the dissertation covers the most important elements of the Christological teaching of the Egyptian hierarch in the context of the Nestorian controversy along with their contemporary reception. The subject of the study is the literary heritage of the Archbishop of Alexandria and the writings of early Christian writers and Church Fathers as well as works of selected representatives of theological thought of the twentieth century. The methodology applied in this scientific work and the contextual analysis allow for making a number of creative insights and conclusions.

The structure of the dissertation is a consequence of using specific methods to solve the research problem. The thesis consists of three basic chapters. The first chapter presents the historical context of the activity and theological creativity of St. Cyril. The biography of the archbishop of Alexandria has been divided into two main parts that is the early period of his life before the Nestorian controversy and the activity he started from the dispute with Nestorius. Next, the work of the Egyptian hierarch is discussed in a systematical way. The analysis divides its content and form into three basic categories: exegetical texts, dogmatic and polemical works, homiletic writings together with letters. The history of publishing of the works of St Cyril is also presented, as well as their short characteristics.

The second chapter of the doctoral dissertation is focused on the essence of the research, that is the most important elements of the Christology of the archbishop of Alexandria. The presentation of the genesis of the famous excerpt "μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη", as well as its individual interpretations made by selected Church Fathers and Church writers allowed to accomplish one of the intended goals of the dissertation. The thesis presents also the beginnings of using the title Θεοτόκος and its relation to the term Χριστοτόκος in the context of the Nestorian controversy. The cardinal issue concerning the personal unity of the two natures in Christ was discussed through the analysis of the formulations ἕνωσις καθ' ὑπόστασιν and ἕνωσις φυσική as well as of the expressions ἐκ δύο φύσεων. A comprehensive description of the anthropological paradigm and the Λόγος-σάρξ scheme were also made.

The third chapter of the dissertation is devoted to the reception of the Christology of St. Cyril of Alexandria in the context of the twentieth century theological thought. A conscientious completion of the clearly defined goal of the research was connected with the indispensable use of foreign language literature. It allowed a comprehensive and multidimensional explication of the most important Christological issues. Based on monographs and scientific publications of the American, French, Greek, Russian, German, and Swedish theologians, a detailed presentation and characteristics of individual interpretations of the teaching of the archbishop of Alexandria was made. A thorough familiarization with the contemporary state of research, regarding the discussed issue, resulted in the solution to the scientific problem. The analysis of the thesis, concerning the invariability of the Christological concept of the Egyptian hierarch, results in the conclusion that his teaching did not change under the influence of Nestorian disputes, but simply developed and become more arbitrary. Next, the Christology of St. Cyril is presented in the context of neopatristic synthesis, which was a paradigm of the twentieth century Orthodox theology. Afterwards, the characteristics of the economy of the salvation of the incarnate Logos, the soteriological aspect of the kenosis of Christ and the specificity of Christological terminology were made. At the end of the chapter the receptions of the excerpt μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη and the expression ἕνωσις καθ' ὑπόστασιν are presented. Furthermore, the soteriological context of the unity of the two natures of the God-man is also shown.

A contextual discussion of the particular issues allows to make a number of creative conclusions regarding the subject of the dissertation. St. Cyril has proclaimed the real, personal, ontological unity of Christ, in whom two full, true natures are hypostatically united, that is a teaching consistent with the later Chalcedonian confession of the faith. The theological thought of the archbishop of Alexandria stood out because of its clarity. All of the misunderstandings appearing over the centuries associated with his specific terminological apparatus resulted from an inadequate interpretation of his Christological concept.

The conclusion of the dissertation is a résumé taking into account the main deductions, specified in the earlier parts of the doctoral thesis, containing in-depth summary of the conducted research, along with the formulation of conclusions. The resumption of these results may become an inspiration for other scientists to continue an even more detailed research work.

Andrzej Charyto